כיתה ט' | אזרחות וחברה | שיעור 1 מתוך 3 | 45 דק'

ממלכתי וחמ"ד: מתאים לכיתה ט' בלימודי האזרחות. בחמ"ד אפשר להרחיב בכבוד האדם כ"צלם אלוהים" ובחובות כלפי הזולת במקורות.

מהי זכות? סוגי זכויות וחובות

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יגדירו זכות כהיתר או הגנה שמגיעים לאדם, וחובה כמה שאדם נדרש לעשות או להימנע ממנו
- התלמידים יבחינו בין זכויות אדם, זכויות פוליטיות וזכויות חברתיות
- התלמידים יסבירו את הקשר בין זכות של אחד לחובה של אחר

📖 הסבר למורה

זכות היא משהו שמגיע לאדם ושאחרים, ובהם המדינה, צריכים לכבד: הזכות לחיים, לחופש ביטוי, לבחור בבחירות. **חובה** היא מה שאדם נדרש לעשות או להימנע ממנו: לציית לחוק, לשלם מסים, לא לפגוע באחר.

מיון מקובל בלימודי האזרחות (המונחים משתנים מעט בין ספרים): **זכויות אדם** (טבעיות), שמגיעות לכל אדם באשר הוא אדם: חיים, כבוד, חירות, פרטיות, קניין. **זכויות פוליטיות**, שקשורות להשתתפות בשלטון: לבחור, להיבחר, להתאגד במפלגה. **זכויות חברתיות**, שבהן המדינה נותנת שירות: חינוך, בריאות, ביטחון סוציאלי.

לכל זכות יש "צד שני": הזכות שלי לפרטיות היא חובה של אחרים לא להיכנס לחדר שלי בלי רשות. כך ניסח זאת חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו:

> "אין פוגעים בחייו, בגופו, או בכבודו של אדם באשר הוא אדם." (חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו, סעיף 2)

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

1. **פתיחה:** "זכות או חובה?": המורה מקריא 10 משפטים (ללכת לבית הספר, להביע דעה, לשלם מס...), והכיתה מצביעה. דנים במשפטים שגרמו למחלוקת. (8 דקות)
2. **הסבר:** הגדרות, שלושת סוגי הזכויות, והקשר בין זכות לחובה. (12 דקות)
3. **עבודה בקבוצות:** כל קבוצה מקבלת 8 כרטיסי זכויות, ממיינת לשלושה סוגים, ולכל זכות כותבת חובה של מישהו אחר שמאפשרת אותה. (10 דקות)
4. **עבודה אישית:** דף העבודה. (10 דקות)
5. **סיכום:** כל תלמיד משלים: "הזכות שהכי חשובה לי היא ___, והחובה שבאה איתה היא ___". (5 דקות)

💬 שאלות בשלוש רמות

1. **רמה 1, הבנה ואיתור:** תנו דוגמה לזכות פוליטית ולזכות חברתית.
2. **רמה 2, יישום וניתוח:** הסבירו את הקשר בין הזכות לחיים לבין חובה של אחרים, בעזרת סעיף 2 של חוק היסוד.
3. **רמה 3, הערכה ויצירה:** האם הלימודים בבית הספר הם זכות, חובה או שניהם? נמקו.

🎟️ כרטיס יציאה (בסוף השיעור)

1. כתבו זכות אחת וחובה אחת של אזרח.
2. לאיזה סוג שייכת הזכות לבחור?

💡 הערות למורה

המיון לשלושה סוגים הוא כלי לימוד; יש ספרים שמחלקים אחרת (למשל זכויות אזרחיות). חשוב להבהיר שזכויות האדם מגיעות לכל אדם, גם למי שאינו אזרח. למתקשים: כרטיסים עם תמונות. למתקדמים: לחשוב על זכות שהיא גם חובה (חינוך לילדים).

📝 בדף העבודה

זכויות וחובות: 8 שאלות, ומחוון מלא בעמוד השני.

מקורות

- חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו, נוסח עדכני (נבו)

מחוון: זכויות וחובות

1. פוליטית
2. חברתית
3. אדם
4. לא להשתיק אותו / לאפשר לו להביע את דעתו.
5. למשל: לציית לחוקים, לשלם מסים.
6. לכל אדם: "באשר הוא אדם".
7. כי כדי שהזכות תתקיים, אחרים צריכים לכבד אותה או לא לפגוע בה.
8. שניהם: זכות לקבל חינוך, וגם חובה לפי חוק לימוד חובה. כל נימוק סביר מתקבל.